

DREBBEL

DOOR

DR. H. A. NABER.

Na het verschijnen van Prof. Jaeger's boek, waarin hij Drebbel teekent als een „*blagueur*”, was mijn eerste werk: het maken van duikbootjes van celluloid, conform aan een door mij reeds in 1906¹⁾ gepubliceerde conjecturale tekening. Om daarvan een denkbeeld te krijgen stelle men zich voor een overdekten, maar verder geheel „open” tramwagen, van zoo geringe zwaarte dat hij drijft tengevolge van de lucht die niet weg kan van onder het afdak, en waarin men dus kan ademen ook al is het verdere lichaam door water omgeven.

Het waren modelletjes van twee tot vier decimeters lengte, maar ze deden volkomen hun plicht; evenals bij Drebbel's duikboot was er een *critische diepte*; daarboven hadden ze neiging om te *stijgen*; op grooter diepte *zònken* ze (heel verrassend, zelfs voor wie de wetten van Boyle en Archimedes voldoende meent te kennen); ze waren stabiel, d.w.z. ze kantelden niet; bleven horizontaal in woelig water, bij drijven *zoowèl* als bij zinken en stijgen; en ieder die kwam zien beaamde, dat een ervaren zwemmer geenerlei zwaarigheid zou maken om er in plaats te nemen als wij hem een bootje van behoorlijke grootte konden aanbieden. Zelfs Jacobus I, vreesachtig als hij was, had geen vrees behoeven te koesteren; het *was* geen muizenval; wien het niet bevalt kan ten allen tijde uitstappen, liever gezegd uitzwemmen; van het verhaal dat de Koning zelf had medegevaren was althans het odium af!

Hierop schreef ik verschillende artikelen, o.a. een zeer uitvoerig in de Alkmaarsche Courant²⁾, en vandaar dan waarschijnlijk dat Dr. Dijksterhuis, van een en ander niet onkundig, mij in zijn recensie van het boek van prof. Jaeger opwekt, de zaak opnieuw in dit tijdschrift te bespreken.

Zonder in herhalingen te vervallen kan dit geschieden; want ik besprak in mijn replieken slechts datgene wat mijn vak, de *natuurkunde* betrof. De kwestie heeft echter ook een *scheikundige* zijde en die is nog véél belangrijker!

1) „De Ster van 1572” A^o. 1906 p. 58 (Wereldbibliotheek).

2) Hiervan stel ik gaarne afdrucken beschikbaar.

Is het denkbaar dat Drebbel A°. 1620 drie uur onder water is gebleven met 12 roeiers aan boord? Er is toch *zuurstof* noodig? Heeft hij ze gekend?

Het woord „onzin”, hier ten mijnen nadeele toegepast, moet het juiste woord heeten voor wie niet anders weet dan dat *Priestley* en *Scheele* de zuurstof eerst anderhalve eeuw later vonden. Maar: reeds in 1904 verwees ik, tot vijf keer toe, in het tijdschrift „Oud-Holland” naar een passage bij *de Monconys*, die ik eindelijk hier laat afdrukken. Prof. Jaeger deed dat niet, maar ze is belangrijk in verband met uitlatingen van *Kepler*, *Tymme*, *Boyle* en *Johan Joachim Becher*.

Het „Journal des Voyages” de Monsieur *de Monconys*, Conseiller du Roy et ses conseils d'Etat et Privé, deel II Ao. 1663 (te raadplegen in het Prentenkabinet van het Rijksmuseum) bevat het volgende ¹⁾:

p. 33. „Le même (niemand minder dan *Oldenburg*, secretaris der Royal Society) *me confirma tout ce que j'avois oüy dire de Drebbel*, et entre autres, *qu'il sçavoit extraire un esprit subtil de l'air*, qui répandu dans un grossier qu'on n'eust pû respirer, faisait tomber en bas les parties grossières et le rendoit ainsi propre à la respiration...

p. 46. *Kufler*, schoonzoon van Drebbel en lijfarts van den Duke of York, later Jacobus II, zegt nog te bezitten: „le secret de conserver l'air dans sa pureté, et le rendre toujours propre à la respiration; ainsi ayant le secret ou la façon de descendre dans une machine faite en cloche dans le fonds de l'au, il y demeurerait après, si long-temps qu'il vouloit, ce qu'on ne saurait faire sans sçavoir son secret, parce que d'abord l'air s'échauffe ou se grossit, ou plutôt selon son opinion il se consomme: car *il croyait qu'il y avoit une certaine quintessence dans l'air, laquelle seule nous respirons, et qui entretient la vie, et qui venant à manquer il faut mourir*, ce qui arriveroit si l'on demeueroit longtems dans un air renfermé; à quoy il remédioit par une quintessence qu'il faisoit.....

„Ce docteur fort courtois et quoyque borgne, d'assez bône physionomie, il ne vouloit pas découvrir ce secret, qu'il dit *que son beau-père estimoit à l'égal de celuy du grand Oeuvre*, disant souvent qu'il ne le donneroit pas qu'à qui luy donneroit l'Oeuvre.”

Ieder nu, dien ik deze woorden voorlegde, las daaruit dat het geldt de levenslucht, zuurstof, oxygenium. Maar men kan desalniettemin volhouden dat Drebbel ze niet wist te *bereiden*; dat hij slechts wist waarnáár hij moest zoeken; dat hij het probleem maar niet de oplos-

¹⁾ Cursiveeringen van mij.

sing ervan zou hebben gekend. Dat Drebbel's schoonzoon tegenover de Monconys dus schandelijk overdreef!

Dit acht ik onhoudbaar, en gaf daarvoor reeds argumenten. Een nieuw argument is het volgende:

Dat Drebbel specialist was in het hanteeren van gassen behoeft niet bewezen. Dat hij een „vlot instrumentmaker” was, zegt zelfs Prof. Jaeger. Welnu, neem iemand die aan die eischen voldoet, maar nooit van zuurstof of scheikunde gehoord heeft; leg hem Drebbel's woorden voor, over:

„*Salpeter gebroken door de kracht des vyers, ende alsó verandert in de natuere des lochts*”¹⁾).

en vraag hem de oplossing van bovenstaand probleem: het *be-reiden* van levenslucht! De man moet al zéér minderwaardig van oogen en van geest zijn als hij het probleem niet op staanden voet oplost. En wie dat niet inziet moet maar eens wat salpeter smelten in een reageerbuisje en naar de gasbelletjes zien; wat bloem van zwavel of liever houtskool op de vloeistof werpen!

Daarom acht ik het verhaal van *de Monconys* van het allerhóógste belang. Alles sluit dan als een bus, al staan we ook verstomd van zóóveel genialiteit.

Is zooveel genialiteit niet geheel onaannemelijk?

Wie dat betwijfelt bedenke toch in elk geval dat de *Abbé Rezzi*, in 1853, eene monografie wijdde aan de uitvinding van het mikroskoop, en op grond van brieven uit de bibliotheek van het Vaticaan die uitvinding onomwonden aan *Drebbel* toeschreef! Deze studie heeft, zoover ik weet, niemands aandacht getrokken dan de mijne, maar kan hier nu niet worden geresumeerd. Ook *Constantijn Huygens* schrijft aan Drebbel het mikroskoop toe, en de woorden van Huygens, te lang om hier te worden samengevat, verdienen waarlijk wel in een tweede editie van Prof. Jaeger's boek te worden opgenomen²⁾).

Ik citeer slechts een klein gedeelte:

„*Drebbelium toto laeti possedimus anno
Mequoque possedit possessorem, nisi fallor
Non importunum: sic testabatur abunde
Multas ille mihi multis sermonibus horas
Largius impendens quam cui fortasse amico.*”

¹⁾ Het woord locht zou misschien ook *licht* kunnen beteekenen; het laatste gedeelte onderstreepte ik dus *niet*.

²⁾ Een en ander staat in de autobiografie van Huygens, uitgegeven door J. A. Worp (Historisch Genootschap A^o. 1897).

„Drebbelum vidi tantum, qui fronte Batavum
Agricolam, sermone solum Samiumque referret
Et Siculum.....”

En als een klok klinkt het begin van zijn proza over Drebbel:

„De Drebbelio, quem cum Baconio copulavi, parcius sermo erit; apposita nempe hac soli luna in physicam praecipue attendebam, qua hunc de plebe Batavum borealem, Almariae civem, mirum in modum valuisse *oculatus testis assero*.....

Instar omnium navicula est, quacum secure demersus suspendit et regis et aulae et civium aliquot mille Londinensium expectationem, qui hominem *tribus*, ut fertur, *horis* sibi non visum artificiose plerique periisse credebant.....

Hoc mirabili tubulo ¹⁾, ut nihil omni vitâ aliud praestitisset, nominis immortalitatem Drebbelius non dubie promeruit.

Cum Drebbelio.... memini.... praestantissimos sermones fuisse....

Zoo is er dan nog wel reden te over om van Drebbel te *blijven* spreken als de Hollandsche Archimedes; en door allen twijfel heen mogen *blijven* klinken de woorden van Johan Joachim Becher ²⁾:

„Der ueber alle Maassen scharfsinnige Drebbel”.

¹⁾ Het mikroskoop is bedoeld.

²⁾ Dit moet staan op p. 73 van diens boekje „Centrum mundi concatenatum”, dat ik niet heb kunnen raadplegen.
